

Zitierhinweis

Váňová, Růžena : recension de : Markéta Pánková / Dana Kasperová / Tomáš Kasper (eds.), Meziválečná školská reforma v Československu, Praha : Academia, 2015, dans : Český časopis historický, 2015, 4, p. 1049-1051, DOI: 10.15463/rec.1367571927

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

sdružení. Kromě udržování nebo navazování na staré tradice oslav v reálných i imaginárních místech Komenského působení, se tak Komenský uvádí do nových slavnostních kontextů a volnočasových aktivit – oslavy dětského dne, kulturní festivaly, městské slavnosti. Šíma v té souvislosti pominul aktivity některých konfesně vymezených společenství, která se hlásí k odkazu Komenského i Jednoty bratrské, připomínají jeho památku a iniciují nebo se výrazně podílí na pořádání obecních nebo městských veřejných Komenského slavností.

Oceňuji snahu autorů postihnout bohaté a náročné téma z tolika úhlů a zároveň držet a srozumitelně rozvíjet metodickou linii výzkumu a interpretace. Koncepce knihy je promyšlená, sevřená a inspirativní. Mohla by se doplnit pouze v detailech a v místy i v širší záběru. Jsem přesvědčená, že kniha bude sloužit jako model ke zpracování dalších významných míst paměti – osobností českých dějin, protože je vedle v současné době publikovaných teoretických studií kolektivní paměti výborným příkladem přizpůsobení a uplatnění konceptu paměti na konkrétní téma. Jen mne po náročném čtení napadá, zda bychom v našem profesním společenství paměti neměli začít pracovat také na tom, abychom dokázali zároveň odborně i srozumitelně česky zprostředkovávat naše myšlenky širšímu okruhu potenciálních nositelů paměti.

Blanka Altová

Markéta PÁNKOVÁ – Dana KASPEROVÁ – Tomáš KASPER a kol.

Meziválečná školská reforma v Československu

Praha, Academia – Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského 2015, ISBN 978-80-200-2496-1 (Academia) a 978-80-86935-30-0 (NPMKK).

O tzv. příhodovské reformě (nazývané podle jejího ideového vůdce, univerzitního profesora Václava Příhody) bylo napsáno poměrně hodně literatury, ne však tolik, kolik by se očekávalo v atmosféře svobodného literárního projevu po roce 1989. V podmínkách komunistické diktatury po roce 1948, resp. 1953 bylo toto pozoruhodné hnutí v historii československého školství jednoznačně odsouzeno jako revizionistické a pro socialistickou společnost nežádoucí. Pro historický výzkum tohoto tématu nebyl prostor.

Recenzovaná monografie je tak první větší prací k tématu. Otvírá ho obecně přijímaným tvrzením, že prvorepublikové reformní dění v oblasti školy směřovalo k praktickému ověření principů světové reformní pedagogiky (individualizace, diferenciacie, jednotná škola, společenská škola, pracovní škola aj.). Zároveň ovšem mělo svá domácí specifika (iniciativa elementárního učitelstva, spojení s univerzitními učiteli, s hnutím za vysokoškolské vzdělání učitelstva elementárních škol, s intenzivní spolkovou činností učitelů, s úsilím o laicizaci a sekularizaci školy), která z něho činí specifickou variantu meziválečného reformního hnutí. O tom, že ČSR byla zemí respektovanou, svědčí zahraniční návštěvy na československých reformních školách a knižní a časopisecké publikace o našich školách v zahraničí.

Jistě právem je v knize vysoce ceněno spojení s univerzitními učiteli. Touto cestou se dostalo elementárním učitelům vzdělání na vysokoškolské aktuální světové úrovni a stavelo československou reformu po bok vyspělých evropských i amerických států. V textu je

vhodně připomenuto, že akademické a elementární učitele (učitele obecných a měšťanských škol) nespojila až školská reforma, ale dlouholetá snaha elementárního učitelstva dosáhnout vysokoškolského vzdělání. (Zde stálo za to připomenout také tradici těchto snah započatou Gustavem Adolfem Lindnerem a rozvíjenou tzv. univerzitními extenzemi a sebevzdělávací činností v tzv. učitelských jednotách.) Není náhodou, že reformní činnost byla řízena a koordinována komisí vytvořenou při svépomocné vzdělávací instituci vysokoškolského charakteru (Škola vysokých studií pedagogických). I když koncepce školské reformy vznikala za spolupráce s univerzitními učiteli, byla reformou „zdola“, iniciovanou mladými, vzdělanými a vzdělání chtivými učiteli, nespokojenými se stavem školní praxe. Toto je jedna z podstatných a pro současnost podnětných charakteristik příhodovské reformy v knize uvedených – učitel je pojímán jako tvůrce (tedy nejen realizátor) školské reformy.

Knihu tvoří úvodní studie a dvě části, z nichž první se věnuje „obecně pedagogickým a filozofickým východiskům“ reformy, druhá přináší charakteristiky některých tzv. pokusných reformních škol, které byly ve třicátých letech 20. století založeny za účelem ověření zformulovaných reformních pedagogických principů. Úvodní analytická studie nabízí vcelku zasvěcený pohled do prvorepublikového dění v oblasti školy, víceméně však pomíjí školsko-politickou a organizační rovinu tématu, jakož i spor o pedagogickou podstatu reformy, který byl fakticky sporem o pojetí pedagogiky. Některá tvrzení v textu by zasluhovala větší míru konkretizace. Předně by bylo vhodné doložit konstatování, že česká pedagogická teorie byla na „velmi vysoké teoretické úrovni“ (s. 10); stejně jako konstatování (s. 12–13), že „takovou recepci pragmatismu a takový příklon k exaktním přístupům v pedagogice a psychologii v mnoha evropských státech nezaznamenáváme“. Obzvlášť si žádá vysvětlení tvrzení: „Asi proto se objevují v odborné literatuře stanoviska, že pedagogický pragmatismus nebyl v českém pedagogickém prostředí rozšířen a že mu nebyla věnována dostatečná pozornost. Takový pohled je ovšem nejen chybný, ale i nebezpečný...“

Ocenění angažovanosti učitelstva v meziválečné školské reformě je jistě na místě, jeho teoretické znalosti však není vhodné přeceňovat. S jakými pedagogicko-psychologickými znalostmi vstupovali učitelé do reformy, líčí např. Jaroslav Kozlík v publikaci o meziválečném pokusném školství ve Zlíně.¹ Pro úplnost dodávám, že analytickou studii o pedagogickém pragmatismu napsal již roku 1926 Josef Hendrich.²

Úvodní text první části si klade otázku, čím bylo vyvoláno hnutí reformní pedagogiky na přelomu 19. a 20. století. Jeho autor Ehrenhard Skiera (univerzita Flensburg) nalézá přímý vztah mezi hnutím Za reformu života (Lebensreform) a reformní pedagogikou a proto na položenou otázku odpovídá zcela rousseauovský: pocitem odcizení, které je důsledkem moderní civilizace. Reformní pedagogiku pak nahlíží jako jednu z cest k ozdravení života, k nimž ovšem zařazuje i fašismus a komunismus (!). Ozdravení spočívá podle jeho interpretace ve vytvoření společenství různého typu, mezi které zařazuje i Batův Zlín – jako modelové město modernity, ve kterém vedle sociálně politických opatření nechybí ani vzdělávací systém, který využívá konceptů americké progresivní výchovy a pragmatismu.

1 Jaroslav KOZLÍK, *Aktuální historie. Kapitoly o zkušenostech pokusných škol ve Zlíně z let 1929–1939*, Přerov 1996.

2 Josef HENDRICH, *Filosofické proudy v současné pedagogice*, Praha 1926.

První část publikace se však na předním místě zaměřuje na studium vlivu amerického způsobu života a americké filosofie (tj. pragmatismu) včetně pedagogiky na české domácí prostředí, speciálně na úspěšně se rozvíjející město Zlín. Zvláštní pozornost je přitom věnována pragmatismu a to teoretické analýze pojmu zkušenost (Milan Krankus), pedagogice problému (Martin Strouhal) a výchovným cílům (Markéta Čermáková). Čtenáře zaujmou v této souvislosti zejména tři statě autorů M. Pánkové, D. Kasperové, T. Kaspera, K. Rýdla a J. Koti, z nichž první dvě pokládají pragmatismus ve zlínském školství za věc zcela samozřejmou, zatímco Kóta o něm – zejména u Václava Příhody – vcelku úspěšně pochybuje. Tento problém by bezesporu zasluhoval důkladný rozbor. Je mimo jakoukoliv pochybnost, že Deweyovo dílo bylo u nás známo: první překlady pocházejí hned z počátku dvacátého století a záhy po válce v nich bylo pokračováno. Deweyovy přednášky poslouchal přímo v USA V. Příhoda, J. Uher, pravděpodobně i K. Velemínský a F. Pražák a byl o ně, zejména v souvislosti se zamýšlenou reformou československé školy, značný zájem. Je však otázkou, co z meziválečných reformních principů bylo reflektováno jako projev pedagogického pragmatismu a co bylo víceméně náhodným, teoreticky neukotveným pedagogickým či didaktickým postupem.

Druhá část publikace věnovaná příhodovské reformní praxi těží z dokumentů, které se podařilo shromáždit k historii šesti tzv. pokusných reformních škol (v Praze Michle a Nusle, dále Humpolec, Zlín, Český Krumlov, Trnava). (Do této části je zařazena i charakteristika Příhodova pojetí primární školy a obraz reformního hnutí na Slovensku tak jak se jevil na stránkách časopisu *Naša škola*.) Protože se většinou jedná o torzovitý materiál, mají jednotlivé medailonky nejednotnou strukturu a vesměs popisný charakter. I tak se jedná o cenný přínos k poznání meziválečné školské reformy v Československu (kromě recenzované práce je znám, zejména díky E. Lukáčovi, východoslovenský region a na úrovni časopiseckých studií i školy v Benešově u Semil a v Horní Čermné). Co se týče dalších škol, jejich poznání bude spíše než výsledkem systematického studia dílem šťastné náhody při hledání pramenného materiálu.³ To však bude nutným přístupem při jiném zacílení tématu, a sice zhodnocení teoretického i praktického přínosu školské reformy. Zde se nabízí na prvním místě studium časopisů přinášejících seriózní zprávy a zkušenosti s ověřováním reformních idejí a principů. Některá z těchto periodik dokonce vznikla z důvodu sledování reformního hnutí (např. časopis *Školské reformy*). Toto studium by bylo cenným přínosem nejen pro dějiny pedagogiky, ale i pro porozumění současným snahám v oblasti školy.

Růžena Váňová

3 Snad úplný seznam reformních škol nalezneme v práci Stanislava VRÁNY, *Základy nové školy*, Brno 1946.